

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार-अ

वर्ष १०, अंक १६(३)]

गुरुवार, फेब्रुवारी १, २०२४/माघ १२, शके १९४५

[पृष्ठे ९, किंमत : रुपये १५.००

असाधारण क्रमांक २१

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने केंद्रीय अधिनियमान्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

महसूल व वन विभाग

मंत्रालय, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ३० जानेवारी, २०२४.

अधिसूचना

महाराष्ट्र वन्य प्राण्यांमुळे झालेली हानी, इजा किंवा नुकसान यांकरिता नुकसानभरपाई प्रदान करणे अधिनियम, २०२३.

क्रमांक डब्ल्यूएलपी ०२.२३/प्र.क्र.५२(भाग-३)/फ-१.—महाराष्ट्र वन्य प्राण्यांमुळे झालेली हानी, इजा किंवा नुकसान यांकरिता नुकसानभरपाई प्रदान करणे अधिनियम, २०२३ (२०२३ चा महा.३७) यांच्या कलम ३ च्या पोट-कलम (१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्र शासन, याद्वारे, वन्य प्राण्यांमुळे, मानव व पशू यांची जीवितहानी किंवा त्यांना इजा पोहोचवणे अथवा पिकांचे, फळझाडांचे किंवा मालमत्तेचे नुकसान होणे यांकरिता उक्त अधिनियमान्वये प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईचे दर, याद्वारे, पुढीलप्रमाणे विनिर्दिष्ट करण्यात येत आहेत :—

(१)

१. वाघ, बिबट्या, अस्वल, रानगवा, रानडुक्कर, लांडगा, तरस, कोल्हा, मगर, हत्ती, जंगली कुत्रा, हरिण, नीलगाय, माकड किंवा वानर यांच्या हल्ल्यामुळे झालेली मानवी जीवितहानी किंवा मानवाला झालेली कोणतीही इजा याकरिता प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईचा दर पुढीलप्रमाणे असेल :-

तक्ता

अ. क्र. (१)	इजेचा प्रकार (२)	नुकसानभरपाईचा दर (३)
(१)	मानवी जीवितहानी.	रुपये पंचवीस लाख.
(२)	मानवास आलेले कायमस्वरूपी दिव्यांगत्व.	रुपये सात लाख पन्नास हजार.
(३)	मानवाला झालेली गंभीर इजा.	रुपये पाच लाख.
(४)	मानवाला झालेली किरकोळ इजा.	खाजगी रुग्णालयात उपचार करण्यात आल्यास, उपचाराचा खर्च किंवा फक्त पन्नास हजार रुपये, यांपैकी जी कमी असेल तितकी.

२. वाघ, बिबट्या, अस्वल, रानगवा, रानडुक्कर, लांडगा, तरस, कोल्हा, मगर, हत्ती किंवा जंगली कुत्रा यांच्या हल्ल्यामुळे झालेली पशु जीवांची हानी किंवा त्यांना पोहचलेली इजा याकरिता प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईचा दर पुढीलप्रमाणे असेल :-

तक्ता

अ. क्र. (१)	पशुधनाचा प्रकार (पाळीव प्राणी) (२)	नुकसानभरपाईचा दर (३)
(१)	गाय, म्हैस किंवा बैल यांची जीवित हानी.	पशुंच्या बाजार किंमतीच्या पंच्याहत्तर टक्के किंवा फक्त सत्तर हजार रुपये, यांपैकी जी कमी असेल तितकी.
(२)	मेंढ्यांची, शेळ्यांची किंवा वन्य जीव (संरक्षण) अधिनियम, १९७२ (१९७२ चा ५३) याच्या कलम २ च्या खंड (१८क) मध्ये व्याख्या केलेल्या इतर पशुधनाची जीवित हानी.	पशुंच्या बाजार किंमतीच्या पंच्याहत्तर टक्के किंवा फक्त पंधरा हजार रुपये, यांपैकी जी कमी असेल तितकी.
(३)	गाय, म्हैस किंवा बैल यांना कायमस्वरूपी आलेली विकलांगता.	पशुंच्या बाजार किंमतीच्या पन्नास टक्के किंवा फक्त पंधरा हजार रुपये, यांपैकी जी कमी असेल तितकी.
(४)	गाय, म्हैस, बैल, मेंढी, शेळी किंवा इतर पशुधनास झालेली इजा.	जखमी झालेल्या पशुच्या उपचारासाठी केलेला वैद्यकीय खर्च प्रदान करण्यात येईल. जखमी पशुचा उपचार, शासकीय किंवा जिल्हा परिषदेच्या पशुचिकित्सालयात करण्यात येईल. प्रदेय असलेली रक्कम, पशुच्या बाजार किंमतीच्या पंचवीस टक्के, किंवा फक्त पाच हजार रुपये, यांपैकी जी कमी असेल तितकी, या मर्यादित असेल.

३. रानडुक्कर, हरिण, रानगवा, नीलगाय, माकड, वानर किंवा हत्ती यांच्या हल्ल्यामुळे पिकांच्या झालेल्या नुकसानीकरिता प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईचा दर, पुढीलप्रमाणे असेल :-

तक्ता

अ. क्र. (१)	नुकसानीचा तपशील. (२)	नुकसानभरपाईचा दर. (३)
(१)	शेतपिकाचे नुकसान रु.२०,००० पर्यंत झाल्यास	पूर्ण किंमत परंतु किमान रु. २,०००
(२)	शेतपिकाचे नुकसान रु.२०,००० पेक्षा जास्त झाल्यास	रु.२०,००० अधिक रु.२०,००० चे वरील नुकसानीचे ८०% रक्कम (रु.५०,००० चे कमाल मर्यादित)
(३)	ऊस पिकाचे नुकसान	रु.१,६०० प्रती मे.टन प्रमाणे (रु.५०,००० चे मर्यादित)

४. रानडुक्कर, हरिण, रानगवा, नीलगाय, माकड, वानर किंवा हत्ती यांच्या हल्ल्यामुळे फळ झाडांच्या झालेल्या नुकसानीकरिता प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईचा दर, पुढीलप्रमाणे असेल :-

तक्ता

अ. क्र. (१)	झाडाची जात व वय (२)	प्रति झाड नुकसानभरपाईचा दर. (३)
(१)	नारळाचे झाड, - (एक) एक वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाचशे.
	(दोन) एक वर्षावरील व दोन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये एक हजार.
	(तीन) दोन वर्षावरील व तीन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये तीन हजार.
	(चार) तीन वर्षावरील व चार वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाच हजार.
	(पाच) चार वर्षावरील व पाच वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये सात हजार पाचशे.
	(सहा) पाच वर्षावरील.	फक्त रुपये नऊ हजार पाचशे.
(२)	नागवेल, - (एक) एक वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाचशे.
	(दोन) एक वर्षावरील व दोन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाचशे.
	(तीन) दोन वर्षावरील व तीन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये दोन हजार.
	(चार) तीन वर्षावरील व चार वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये दोन हजार पाचशे.
	(पाच) चार वर्षावरील व पाच वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये तीन हजार पाचशे.
	(सहा) पाच वर्षावरील.	फक्त रुपये पाच हजार पाचशे.
(३)	केळीचे झाड, -	प्रति रोपटे फक्त रुपये दोनशे चाळीस.
(४)	कलम केलेले आंब्याचे झाड, - (एक) एक वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाचशे.
	(दोन) एक वर्षावरील व दोन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये एक हजार पाचशे.
	(तीन) दोन वर्षावरील व तीन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये तीन हजार.
	(चार) तीन वर्षावरील व चार वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाच हजार.
	(पाच) चार वर्षावरील व पाच वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये सहा हजार.

	(सहा) पाच वर्षावरील.	फक्त रुपये सात हजार.
(५)	संत्री व मोसंबी,-	
	(एक) एक वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाचशे.
	(दोन) एक वर्षावरील व दोन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये एक हजार.
	(तीन) दोन वर्षावरील व तीन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये दोन हजार पाचशे.
	(चार) तीन वर्षावरील व चार वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये तीन हजार.
	(पाच) चार वर्षावरील व पाच वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये तीन हजार पाचशे.
	(सहा) पाच वर्षावरील.	फक्त रुपये चार हजार पाचशे.
(६)	इतर फळ झाडे,-	
	(एक) एक वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये दोनशे.
	(दोन) एक वर्षावरील व दोन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये तीनशे.
	(तीन) दोन वर्षावरील व तीन वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये पाचशे.
	(चार) तीन वर्षावरील व चार वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये सहाशे.
	(पाच) चार वर्षावरील व पाच वर्षापर्यंत,	फक्त रुपये सातशे.
	(सहा) पाच वर्षावरील.	फक्त रुपये एक हजार.

५. गिधाडांच्या हल्ल्यामुळे झालेल्या नारळाच्या नुकसानीकरिता प्रदेश असलेल्या नुकसानभरपाईचा दर पुढीलप्रमाणे असेल :-

तक्ता

अ. क्र.	फळाचे नाव	नुकसानभरपाईचा दर
(१)	(२)	(३)
(१)	नारळ.	प्रति झाड, प्रति वर्ष, चारशे रुपयांच्या कमाल मर्यादित्या अधीन राहून, प्रत्येक नारळासाठी सात रुपये. नुकसानभरपाई देण्यासाठी नारळाची संख्या, मागील वर्षातील प्रत्येक झाडाच्या उत्पादकतेतील फरक आणि गिधाडांनी जेथे घरटे बनवले असेल त्या झाडाच्या, गिधाडांच्या विष्टेमुळे झालेल्या नुकसानीनंतरचे प्रत्यक्ष उत्पन्न या आधारे निर्धारित करण्यात येईल.

६. (१) जंगली हत्तींच्या हल्ल्यामुळे शेतीची अवजारे किंवा इतर मालमत्तेचे नुकसान झाल्यास, प्रदेश असलेल्या नुकसानभरपाईचा दर, पुढीलप्रमाणे असेल :-

तक्ता

अ. क्र.	मालमत्तेचा तपशील	नुकसानभरपाईचा दर.
(१)	(२)	(३)
(१)	शेतीची यंत्रे व साधनसामग्री.	नुकसानीची रक्कम किंवा फक्त पाच हजार रुपये, यांपैकी, जी कमी असेल तितकी.
(२)	बैलगाडी.	नुकसानीची रक्कम किंवा फक्त पाच हजार रुपये, यांपैकी, जी कमी असेल तितकी.
(३)	संरक्षक भिंत व कुंपण.	नुकसानीची रक्कम किंवा फक्त दहा हजार रुपये, यांपैकी, जी कमी असेल तितकी.

(२) जंगली हत्तींच्या हल्ल्यामुळे इमारतीचे किंवा घराचे नुकसान झाल्यास, प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईचा दर, पुढीलप्रमाणे असेल :-

तक्ता

अ. क्र. (१)	इमारत किंवा घराचा तपशील (२)	नुकसानभरपाईचा दर (३)
(१)	कौलांचे किंवा धातूच्या पत्र्यांचे अथवा सिमेंट व लोखंडी छताचे बनविलेले घर किंवा गोठा.	नुकसानीची रक्कम किंवा फक्त पन्नास हजार रुपये, यापैकी, जी कमी असेल तितकी.
(२)	वीट किंवा सिमेंटचा स्लॅब असलेली इमारत.	नुकसानीची रक्कम किंवा शासनाने घराकरिता मंजूर केलेली रक्कम, यापैकी, जी कमी असेल तितकी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

विवेक होशिंग,
शासनाचे उप सचिव.

REVENUE AND FORESTS DEPARTMENT

Mantralaya, Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk,
Mumbai 400 032, dated the 30th January, 2024.

NOTIFICATION

MAHARASHTRA PAYMENT OF COMPENSATION FOR LOSS, INJURY OR DAMAGE CAUSED BY WILD ANIMALS ACT, 2023.

No. WLP-02.23/CR-52(Part-III)/F-1.- In exercise of the powers conferred by sub-section (1) of section 3 of the Maharashtra Payment of Compensation for Loss, Injury or Damage Caused by Wild Animals Act, 2023 (Mah. XXXVII of 2023), the Government of Maharashtra hereby specifies the rates of compensation payable under the said Act for the loss of human life or injuries to humans and cattle or damage to crops, fruit plants and property caused due to attack of wild animal as follows, namely :-

1. The rate of compensation payable for loss of human life or any injury to human caused due to attack of tiger, leopard, bear, bison, wild pig, jackal, hyena, fox, crocodile, elephant, wild dog, deer, nilgai, monkey or langur, shall be as follows :-

Table

Sr. Nos. (1)	Type of injury (2)	Rate of compensation (3)
(1)	Loss of human life.	Rupees twenty five lakhs.
(2)	Permanent Disability to human.	Rupees seven lakh and fifty thousand.
(3)	Major injury to human.	Rupees five lakhs.
(4)	Minor injury to human.	In case treatment is done in private hospital the cost of treatment or rupees fifty thousand only, whichever is less.

2. The rate of compensation payable for loss or injury to the cattle caused due to attack of tiger, leopard, bear, bison, wild pig, jackal, hyena, fox, crocodile, elephant or wild dogs shall be as follows :-

Table

Sr. Nos. (1)	Type of Livestock (Domestic Animal) (2)	Rate of compensation (3)
(1)	Loss of cow, buffalo or bullock.	Seventy five per cent. of market price of cattle or rupees seventy thousand only, whichever is less.
(2)	Loss of sheep, goats and other livestock defined in clause (18A) of section 2 of the Wild Life (Protection) Act, 1972 (53 of 1972) .	Seventy five per cent. of market price of cattle or rupees fifteen thousand only, whichever is less.
(3)	Permanent disability to cow, buffalo or bullock.	Fifty per cent. of market price of cattle or rupees fifteen thousand only, whichever is less.
(4)	Injury to cow, buffalo, bullock, sheep, goat or other livestock.	Medical expenses incurred for treatment of injured cattle shall be paid. Treatment of injured cattle shall be taken in Government or <i>Zilla Parishad</i> veterinary hospital. Amount payable shall be limited to twenty five per cent. of the market price of cattle or rupees five thousand only, whichever is less.

3. The rate of compensation payable for damage to crops caused due to attack of wild pig, deer, bison, nilgai, monkey, langur or elephant, shall be as follows :-

Table

Sr. Nos. (1)	Details of damages (2)	Rate of compensation (3)
(1)	Crop damage upto rupees twenty thousand in each case.	Full cost of damage, but not less than rupees two thousand only.
(2)	Crop damage exceeding rupees twenty thousand in each case.	Rupees twenty thousand plus eighty per cent. of the amount above rupees twenty thousand, subject to maximum limit of rupees fifty thousand only.
(3)	Damage to sugarcane crop in each case.	Rupees sixteen hundred per metric ton, subject to a maximum limit of rupees fifty thousand only.

4. The rate of compensation payable for damage to fruit trees caused due to attack of wild pig, deer, bison, nilgai, monkey, langur or elephant, shall be as follows :-

Table

Sr. Nos. (1)	Species and age of tree. (2)	Rate of compensation per tree. (3)
(1)	Coconut tree,- (i) upto one year,	Rupees five hundred only.
	(ii) above one year and upto two years,	Rupees one thousand only.
	(iii) above two years and upto three years,	Rupees three thousand only.
	(iv) above three years and upto four years,	Rupees five thousand only.
	(v) above four years and upto five years,	Rupees seven thousand and five hundred only.
	(vi) above five years.	Rupees nine thousand and five hundred only.
(2)	Betel vine,- (i) upto one year,	Rupees five hundred only.
	(ii) above one year and upto two years,	Rupees five hundred only.
	(iii) above two years and upto three years,	Rupees two thousand only.
	(iv) above three years and upto four years,	Rupees two thousand and five hundred only.
	(v) above four years and upto five years,	Rupees three thousand and five hundred only.
	(vi) above five years.	Rupees five thousand and five hundred only.
(3)	Banana plant.	Rupees two hundred and forty only per plant.

(4)	Grafted Mango tree,- (i) upto one year,	Rupees five hundred only.
	(ii) above one year and upto two years,	Rupees one thousand and five hundred only.
	(iii) above two years and upto three years,	Rupees three thousand only.
	(iv) above three years and upto four years,	Rupees five thousand only.
	(v) above four years and upto five years,	Rupees six thousand only.
	(vi) above five years.	Rupees seven thousand only.
(5)	Orange and sweet lime,- (i) upto one year,	Rupees five hundred only.
	(ii) above one year and upto two years,	Rupees one thousand only.
	(iii) above two years and upto three years,	Rupees two thousand and five hundred only.
	(iv) above three years and upto four years,	Rupees three thousand only.
	(v) above four years and upto five years,	Rupees three thousand and five hundred only.
	(vi) above five years.	Rupees four thousand and five hundred only.
(6)	Other fruit trees,- (i) upto one year,	Rupees two hundred only.
	(ii) above one year and upto two years,	Rupees three hundred only.
	(iii) above two years and upto three years,	Rupees five hundred only.
	(iv) above three years and upto four years,	Rupees six hundred only.
	(v) above four years and upto five years,	Rupees seven hundred only.
	(vi) above five years.	Rupees one thousand only.

5. The rate of compensation payable for damage of coconuts caused due to attack of vultures shall be as follows :-

Table

Sr. Nos. (1)	Name of fruit (2)	Rate of compensation (3)
(1)	Coconut fruit.	Rupees seven per coconut, subject to maximum of rupees four hundred per tree per year. The number of coconut for awarding compensation shall be determined based on the difference of per tree productivity in the last year and actual yield after damage by vulture droppings for the tree where the vulture has made his nest.

6. (1) In case of damage to the farm equipment or other property caused due to attack of wild elephants, the rate of compensation payable shall be as follows :-

Table

Sr. Nos. (1)	Particulars of property (2)	Rate of compensation (3)
(1)	Farm machinery and equipment.	Amount of damage or rupees five thousand only, whichever is less.
(2)	Bullock cart.	Amount of damage or rupees five thousand only, whichever is less.
(3)	Protective wall and fencing.	Amount of damage or rupees ten thousand only, whichever is less.

(2) In case of damage to the building or house caused due to attack of wild elephants, the rate of compensation payable shall be as follows :-

Table

Sr. Nos. (1)	Particulars of building or house (2)	Rate of compensation (3)
(1)	House made of tiles or metal sheet or cement sheet roof or cattle shed.	Amount of damage or rupees fifty thousand only, whichever is less.
(2)	Brick or cement slab building.	Amount of damage or amount sanctioned by the Government for housing or rupees one lakh, whichever is less.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

VIVEK HOSHING,
Deputy Secretary to Government.